

Nr 35.

Av herr **Hage**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändringar i riksdagsordningen, åsyftande att möjliggöra en omläggning av den proportionella valmetoden.

Undertecknad har vid en föregående riksdag framfört kravet på en omläggning av den proportionella valmetoden, så att dess användande, främst vid de politiska valen, skulle resultera i en, så långt möjligt är, proportionell representation, d. v. s. att varje parti skulle erhålla precis det antal mandat, som partiet skulle vara berättigat till med hänsyn till det antal röster, som under partiets partibeteckning avgivits inom hela landet. Detta krav har nu delvis tillmötesgåtts bl. a. genom den omläggning och förstoring av valkretsarne, som kom till stånd vid 1921 års riksdag och som tillämpats vid nämnda års val till andra kammaren.

Detta tillämpande visade emellertid på ett markant sätt att den reform, som genomfördes vid 1921 års riksdag, visserligen åstadkom ett steg framåt mot målet men däremot ej var tillfyllest för åstadkommande av en sammansättning av riksdagen i överensstämmelse med de verkligt demokratiska och framför allt rättvisa grunder, som härövan omnämnts.

Det framkommer nämligen av den nu föreliggande valstatistiken, att visserligen erhöles de mindre partierna, som med hittills gällande bestämmelser erhållit en oerhört ringa representation i förhållande till sin styrka, en representation, som i *något* högre grad motsvarade antalet under partiets beteckning avgivna röster. Men ännu kan konstateras, att flera av de partier, som deltog i valet, fingo ett mindre antal mandat än det antal, vartill de med ovannämnda utgångspunkt kunna anses vara berättigade. Nämnda partier ha alltså blivit *underrepresenterade*, under det att andra partier äro *överrepresenterade* i riksdagen, d. v. s. de ha tagit ett flertal mandat, som rätteligen borde ha tillfallit andra partier.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 4 saml. 11 häft. (Nr 35—37). 1

Huru härmed förhåller sig framgår av en preliminär röstsammanräkningstablå, som varit synlig i pressen och som utvisar resultatet av 1921 års val till andra kammaren, men då de definitiva siffrorna ej ännu föreligga, kan det vara lämpligt att närmare belysa denna sak först sedan sistnämnda siffror framkommit.

Att resultatet av den skedda omläggningen skulle bli ungefärligen sådant, som här antytts, påvisades år 1921, såväl av undertecknad som även av talare i debatten i andra kammaren (bl. a. herr Rydén). För egen del hade jag med hänsyn härtill i en framställning till proportionsvalsakkunniga framfört den uppfattningen, att den nu beslutade reformen (utvidgning av valkretsarne i allmänhet till länsvalkretsar m. m.) borde kompletteras med annan reform, nämligen den, att man borde korrigera resultatet av valen i de större valkretsarne genom ett förfarande, bestående uti, att man skulle överföra mandat från de överrepresenterade partierna till de underrepresenterade intill dess man för varje parti erhöle en representation, motsvarande vad partiet hade rätt till, med hänsyn till den samlade summan röster som inom hela landet avgivits under partiets beteckning.

Om detta system uttalade sig ovannämnda sakkunniga så, att det i betänkandet utsades, att *dels* systemet vore tekniskt genomförbart, *dels ock* att det skulle resultera i en representation, som i högsta grad tillfredsställde den proportionella rättvisan.

Sakkunnige yttrade sig i det sammanhanget även om ett annat system, syftande till samma mål, nämligen systemet med s. k. tilläggsmandat, om vilket även framfördes den uppfattningen, att det skulle medföra ungefärligen samma resultat. Däremot invände kommittén, att ett tilläpande av något av dessa bägge system icke kunde ske utan en föregående grundlagsförändring. Man hänvisade till riksdagsordningens 15 §, där det heter: »*I varje valkrets väljes — — — en riksdagsman*» etc. Man ansåg alltså, att ett tilläpande av ett system med överföringsmandat eller tilläggsmandat, som innebure, att röster från en valkrets medverkade till väljandet av en riksdagsman i en *annan* valkrets strede mot nämnda bestämmelser i grundlagen. För egen del kan jag ej finna, att bestämmelserna i fråga måste tolkas på detta sätt. Emellertid ansåg synbarligen riksdagens majoritet vid 1921 års riksdag, att det var den riktiga tolkningen av grundlagen. På grund härav fanns det givetvis ingen möjlighet att framforcera en ändring av vallagen, vare sig grundande sig på omföringsmandat- eller fyllnadsmandat-principen. Man måste alltså under sådana förhållanden på håll, där man syftade till en

längre gående reform, nöja sig med den reform, som antogs vid 1921 års riksdag, då man i alla fall var medveten därom, att denna reform gick i rätt riktning och åstadkom ett närmande fram mot målet.

Nu förhåller det sig som alla veta, på det sättet, att denna fråga fortfarande är under utredning inom proportionsvalssakkunnige. Man undansköt nämligen vid 1921 års riksdag en del spörsmål, stående i samband med denna reform, till framtiden. Huru reformen då kommer att fullföljas och kompletteras, är naturligtvis nu ej möjligt att yttra sig om. Då nu i alla fall konstaterats det förhållandet, att den nu genomförda proportionella valmetoden resulterat i ett valutslag, som ej giver full rättvisa åt de olika partierna med avseende på antalet för resp. partier valda representanter, ligger det enligt mitt förmenande närmast till hands att söka borteliminera detta missförhållande. Ett sätt att åstadkomma detta framfördes av mig vid 1921 års riksdag, då jag hemställde, att man i vallagen skulle inskriva den bestämmelsen, att vid valresultatets uträknande ej skulle tillämpas den d'Hontska röstreduceringsregeln utan valkvots och det största röstöverskottets regel. Med denna regel åstadkommer man i allmänhet ett valutslag, som ännu närmare träffar den proportionella rättvisan. Den omjustering av valresultatet, som sedan måste verkställas för erhållande av en verkligt proportionell representation, kommer att i allmänhet inskränka sig till ett fåtal mandatöverföringar eller så att ett fåtal fyllnadsmandat bliva behövliga, om man skall tillgripa systemet med fyllnadsmandat för omjustering av valresultatet. Men vare sig den ena eller den andra metoden skall tillgripas, vore det dock fördelaktigt, om man kunde ur grundlagen d. v. s. riksdagsordningen borttaga sådana bestämmelser, som anses förhindra genomförandet av en verkligt proportionell representation inom riksdagen. Då det anses, att ovannämnda bestämmelser, på sätt härovan antytts, äro av sådant slag, håller jag före, att en omformulering av nämnda stadgande i grundlagen bör ske. Skulle även andra bestämmelser i riksdagsordningen — exempelvis § 19 — kunna anses vara av samma slag, bör en omredigering ske även av nämnda bestämmelser. Då, som redan nämnts, de s. k. proportionsvalssakkunnige fortfarande arbeta, nödvändiggör åstadkommande av en sådan utredning ej några mera vittomfattande åtgärder. En sådan utredning kunde ju framläggas för 1923 års riksdag med förslag till ändrad ordalydelse av resp. paragrafer i riksdagsordningen. Men det vore ej nödvändigt, att beslut härom fattades förrän vid 1924 års riksdag, då i alla fall den nya ordalydelsen kunde grundlagfästas först vid 1925 års riksdag, sedan nya val skett 1924. Genom ett sådant uppskjutande av

frågan kunde man ytterligare få erfarenhet om huru de nya vallagsbestämmelserna verkade, nämligen vid valet 1924. Sedan man erhållit erfarenhet härom vid sistnämnda val och den härovan ifrågasatta ändringen av riksdagsordningen grundlagsfästs vid 1925 års riksdag, kunde man vid denna eller en kommande riksdag under samma valperiod ändra lagen om val till riksdagen på sätt ovan antytts eller efter andra riktlinjer, som möjligen kunna anses lämpligare, varefter vid närmaste följande val de nya bestämmelserna kunna komma i tillämpning.

En ändring av riksdagsordningen i den riktning, som här ovan antytts, skulle säkerligen lättast kunna uppnås genom ett definitivt borttagande av bestämmelserna om bostadsbandet ur riksdagsordningen, varom motioner vid upprepade tillfällen framförts i riksdagen. Man måste anse, att denna reform alltjämt är lika aktuell och välmotiverad, och hänvisas i detta avseende till de motiv, som anförts i förut väckta motioner. På grund härav hemställes alltså,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt en ändring i riksdagsordningen må komma till stånd i överensstämmelse med de riktlinjer, som här ovan framförts.

Stockholm den 19 januari 1922.

Ernst Hage.
